

Продан М.В.

*аспірант кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

науковий керівник – к.е.н., професор кафедри банківської справи Білошапка В.С.

УДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ФГВФО ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ ДО БАНКІВ І РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕПОЗИТІВ

Одним із проблемних місць депозитних операцій банків в контексті їх ефективного розвитку, а також ринку депозитів України у цілому, є недостатня довіра вкладників до банків як ощадних і, особливо, інвестиційних інститутів. Стосовно структури депозитів це проявляється у явному переважанні короткострокових вкладів у депозитних портфелях банків. І хоча можна частково погодитися, що наявна структура депозитних портфелів багато у чому є квінтесенцією «бажань» самих банків, яке викликане поточною ситуацією «недоцільності» довгострокових розміщень ресурсів, автор не погоджується з цим у повній мірі. На нашу думку, виражена короткостроковість депозитних портфелів також демонструє загальній низький рівень суспільної довіри до банків і економічних процесів в країні. Окрім об'єктивно існуючої ситуації значної невизначеності, що притаманна економічним процесам в Україні, схильність вкладників банків (як фізичних, так і юридичних осіб) до короткострокових розміщень своїх вільних ресурсів, зумовлені не лише недостатньою довірою до самих банків, а й до державних інституцій, що відповідні за нагляд і регулювання діяльності банків. Враховуючи, що функціонально основним державним інститутом, який відповідає за захист інтересів вкладників, а відповідно і чинить суттєвий вплив на рівень довіри до банків як ощадних інститутів в Україні, виступає ФГВФО, у контексті розвитку депозитних ресурсів в умовах творення простору суспільної довіри, вважаємо актуальними пропозиції по удосконаленню роботи Фонду, які, в тому числі сприятимуть розвитку депозитного ринку України.

Згідно чинного законодавства основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. При цьому на Фонд покладено 15 функцій, які, на наш погляд, з одного боку, швидше є повноваженнями (видами роботи), що забезпечують виконання основного завдання, а не функціями (у науковому аспекті), з іншого, на практиці не достатньо забезпечують захист інтересів вкладників з точки зору превентивних методів і заходів. Тому вважаємо, що актуальними напрямками удосконалення роботи фонду є посилення заходів, що будуть направлені на: попередження банкрутств банків, розміщення коштів клієнтами у вже проблемних банках, підвищення прозорості роботи не лише ФГВФО, а й ситуації на депозитному ринку в цілому і в кожному окремому банку. Ці заходи, в тому числі, зможуть попередити розміщення коштів клієнтів у банках – потенційних банкрутах, що суттєво знизить у майбутньому, по-перше можливе збільшення фінансового навантаження на Фонд, по-друге, панічні настрої і недовіру до банків.

Історично для протидії масовому вилученню депозитів і підвищення довіри до банків використовувалися різні способи, але тільки створення системи страхування депозитів можна вважати серйозним кроком на шляху регулювання економічних процесів, що відбуваються на ринку депозитів.

Розглядаючи тенденції страхування вкладів, не можна оминати питання про перспективи невеликих банків з високими депозитними ставками. Це питання проявилось по-новому після того, як виникла проблема «серійних вкладників» – тих, хто переходить з одного банку з високими ставками, але з ризиковою політикою (і згодом, цей банк стає банкрутом), в інший подібний банк. Ці вкладники начебто нічим не ризикують і захищені системою страхування вкладів, але ж сама система може забезпечити їх права лише формально, на практиці – ні.

Проблема серійних вкладників дійсно існує, її потрібно вирішувати шляхом демотивації банків недобросовісно конкурувати на ринку вкладів. Як показує проведений автором аналіз, перед відкликанням ліцензії банки залучають депозити за високими ставками, тому центральний банк як орган нагляду повинен не допускати такі ситуації. За найскромнішими підрахунками, «серійні вкладники» отримують близько чверті виплат Фонду гарантування вкладів. У деяких банках, які втратили ліцензії, їх вклади формують аж до 40% депозитів [1].

На нашу думку, вирішити описану проблему можна застосуванням диференційованого підходу при визначенні рівня внесків банків до ФГВФО (демотивація банків щодо надвисоких процентних ставок по депозитах), а також обмежуючи потенційні можливості «серійних вкладників» щодо отримання відшкодувань від Фонду за вкладами, втраченими у проблемних банках. Зокрема: 1) ввести ліміт сукупного обсягу страхових виплат одному вкладнику за всю історію його взаємодії з банками; 2) виплачувати страховку по вкладах не більше одного разу на п'ять років [2]. Безумовно, у великих банків вищевказані ідеї можуть знайти одноставну підтримку: це підвищить попит на їх більш дешеві й, як вважається, більш надійні депозити. Найбільше, на наш погляд, виграє від цього Ощадбанк, який і так має доступ до максимальної кількості джерел ресурсів і не відчуває труднощів з ліквідністю. Невеликі ж банки в разі реалізації ідей з обмеженням страхування вкладів, ймовірно, відчують відтік депозитів, який призведе до кризи ліквідності, й водночас – до втрати довіри вкладників в цілому. Тому, застосовувати такі підходи слід обережно, що б не нашкодити звичайним вкладникам, але у цілому існування такого контролю і обмежень виплат мають спонукати вкладників до більш виваженого рішення щодо вибору банку для своїх інвестицій, а не перекладання ризиків на Фонд і інших учасників ринку.

Стосовно джерел поповнення Фонду у цілому відмітимо, що міжнародний досвід наповнення фонду страхування різниться від країни до країни і залежить від конкретної ринкової ситуації, тому шаблонного сценарію, на який могла би спиратися Україна при вирішенні проблеми страхування вкладів, не існує [3]. Але переконані, що все ж таки за сьогоденних умов правильним буде поповнювати Фонд, в тому числі, за рахунок коштів держави, і не на основі постійного кредитування (що суттєво збільшує витрати фонду), а прямим фінансуванням. У цьому аспекті пряме збільшення розміру внеску від усіх банків-членів не зможе швидко вирішити проблему поповнення фонду гарантування, але в той же час збільшить фінансове навантаження на банки - по суті, зробить ефективну ставку

за депозитами для банків ще вищою, відповідно, чиста процентна маржа банків стане нижче. На нашу думку, використовувати додаткові відрахування банків – недалекоглядна міра. Таким чином, надійні банки будуть оплачувати банкрутства і «махінації» інших. Це призведе до зростання процентної ставки по кредитах, бо банки забажають компенсувати збільшені витрати, і це додаткове навантаження ще більше знесилить банківську систему і зменшить довіру вкладників.

Натомість вважаємо доцільним впровадження диференційованого підходу у визначенні розміру внесків залежно від рівня процентних ставок по депозитах і показників фінансової стійкості банку. Тобто, одним з принципових моментів у вирішенні проблеми адекватного накопичення ресурсів Фонду бачимо в прив'язці у майбутньому розміру внесків банків не лише до розміру вкладів, а й до рівня ризику операцій, що ним виконуються. Такий підхід сприяє, принаймні, збільшенню ресурсів Фонду у відповідності до ймовірності банкрутств, що є логічним. Крім того, це сприятиме більш свідомій поведінці банків з огляду на більші витрати у відповідь на більш високі ризики їхньої діяльності.

Відтак, для реального відновлення довіри до банків система гарантування вкладів має реально захищати інтереси вкладників і кредиторів, а не потурати масовій безвідповідальності дрібних вкладників при виборі ними високих депозитних ставок. Тому пропонуємо, щоб вимоги НБУ та дефіцит ФГВФО покривалися не до, а після вимог вкладників/кредиторів. Недостачу коштів ФГВФО держава має покривати за рахунок прямих видатків держбюджету, не маскуючи їх борговими зобов'язаннями, бо існуюча схема процентних запозичень на покриття розривів ліквідності ФГВФО є нераціональною – нараховані проценти у півтора рази перевищують суму основного боргу, а загальна заборгованість являється потенційним оціночним обсягом усіх надходжень.

На нашу думку, для підтримки довіри населення до банків, загалом слід діяти у напрямку змін роботи ФГВФО, зокрема, питання зміцнення його діяльності можна вирішувати нормативним регулюванням. Однак, з огляду на багаторазовий негативний досвід населення, бізнесу та інвесторів, пов'язаний з неповерненням вкладів, вважаємо, у перспективі слід здійснювати оновлення самих принципів роботи системи гарантування вкладів України і, зокрема, впроваджувати систему моніторингу ризику неповернення банківських депозитів, який вбачаємо практичним заходом удосконалення роботи Фонду і системи страхування вкладів у цілому, що реально націлений на захист інтересів вкладників банків (як фізичних, так і юридичних осіб), а відтак і на розвиток ринку депозитів загалом.

Література:

1. Нацбанк і Фонд гарантування вкладів: погана гра двох "поліцейських" з величезним мінусом для суспільства. – Режим доступу : <https://dt.ua/finances/nacbank-i-fond-garantuvannya-vkladiv-pogana-gra-dvoh-policeyskih-z-velicheznim-minusom-dlya-suspilstva-.html>
2. Глава Сбербанка придумал, как оградить граждан от высоких ставок // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kommersant.ru/doc/2725589>
3. Николаева К. А. Система страхования вкладов // Молодой ученый. — 2017. — №13. — С. 338-340.